

KOMISE PRO ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ AKADEMIE VĚD ČR

Kancelář Akademie věd ČR, Národní 3, 110 00 Praha 1

Stanovisko Komise pro životní prostředí Akademie věd ČR k potřebě řešení stavu české krajiny, vycházející ze situace po povodni a suchu 2013

Stanovisko KŽP AV ČR bylo projednáno a schváleno na schůzi KŽP AV ČR v Praze dne 8. 10. 2013.

Potřeba změny v nakládání s krajinou byla v uplynulých polistopadových letech zdůvodněna mnohokrát. Na neudržitelnou situaci v zemědělské krajině poukázala např. nedávno zveřejněná „Petice za obnovu zemědělské krajiny“ zaslaná Parlamentu ČR. Upozornila nejen na nesprávně koncipovanou zemědělskou dotační politiku, ale i na skutečnost, že současná česká zemědělská politika v řadě případů porušuje nejen platné mezinárodní dohody, ale je dokonce i v rozporu s ústavou ČR. Některými racionálními návrhy na změny v nakládání s krajinou se odpovědní vládní představitelé (Chalupa, Nečas a další) bohužel odmítli v nedávné minulosti zabývat nebo jednání o nich byla odsunuta na neurčito (např. implementace Evropské úmluvy o krajině; Zásady strategie adaptace ČR na klimatickou změnu, 2009).

Změny v nakládání s krajinou je nutné řešit integrovaným způsobem v mezirezortní spolupráci. Nejde jen o odborně motivované rezortní aktivity, ale je třeba posílit legislativu a přijmout i některá další politická rozhodnutí, která vytvoří podmínky pro úspěšné řešení této problematiky. S odvoláním na praxi běžnou v zemích EU doporučujeme:

V oblasti politiky a řízení:

1. Revidovat existující přístupy k problematice krajiny. Přijmout nová opatření, která vytvoří předpoklady pro integrovaný mezirezortní přístup ke krajině a pro aktivní práci s krajinou jako prostorem základních existenčních podmínek pro život lidí a proto důležitou oblastí veřejného zájmu. Urychleně realizovat doporučení evropské Rámcové směrnice o vodách v českých podmínkách a efektivně implementovat Evropskou úmluvu o krajině. Přijmout zákon o ochraně půdy, který zajistí účinnou ochranu zemědělské půdy a podpoří obecnou ochranu přírody budováním zelené infrastruktury v souladu s připravovanou směrnicí EU. Je třeba přijmout dostatečně silné legislativní nástroje, které podstatně zmírní dosavadní velmi nepříznivé tempo úbytků zemědělské půdy.

2. Vytvořit v rámci státní správy strukturu systémového řízení a plánování prostorového vývoje území a krajiny, včetně řízení jejího vodního režimu. Náplní její činnosti by mělo být:

- řešení koncepčních otázek územního rozvoje s cílem posilování přirozené krajiny;
- zpracování dlouhodobé vize (20-30 let) využívání území, vycházející z výsledků environmentálního výzkumu a odborných studií;
- koordinace rezortních záměrů a činností v rámci územního rozvoje regionů a celé republiky;
- účinný státní dohled nad dodržováním relevantních veřejných zájmů v oblasti plánování rozvoje a využívání krajiny a jejího vodního režimu;
- zajistit vhodné a efektivní vzdělávání pracovníků státní správy a samosprávy (odborů územního plánování, rozvoje, výstavby, aj.).

3. Vytvořit Radu pro venkovskou krajinu jako nezávislý poradní orgán vlády pro řešení otázek krajiny, její správy a využívání. Posláním Rady by mělo být:

- zpracovávat odborné expertízy koncepčního charakteru pro potřeby politického rozhodování vlády a ministerstev v oblasti správy a využívání krajiny a vyjadřovat se k závažným otázkám vývoje, ochrany a obnovy kulturní krajiny.

V oblasti využívání krajiny s dopadem na její vodní režim:

4. Rozpracovat a postupně realizovat dlouhodobý program integrované mezirezortní spolupráce na zlepšení vodního režimu krajiny s cílem zvýšit její hydroretenční kapacitu, omezit odtok vody z krajiny a snížit rizika potencionálních povodňových vln a výskytu období sucha; uživatelskou infrastrukturu krajiny přizpůsobit přírodním podmínkám, obnovit její ekologickou infrastrukturu a zajistit účinnou spolupráci uživatelů krajiny na tomto programu.

V oblasti výzkumu:

5. Revidovat strukturu výzkumné základny s ohledem na potřeby aktuálního i dlouhodobého výzkumu krajiny. ČR je jedinou zemí ve střední Evropě, která nemá pro tuto oblast silné vědecké pracoviště s koordinační funkcí. Ve výzkumu věnovat větší pozornost ekologickým otázkám a problematice vody v krajině. Současně:

- zajistit systematický a dlouhodobý monitoring retenční účinnosti krajiny;
 - více rozpracovat metodiku analýz rizika výskytu povodní a povodňovou prognostiku
 - provést důkladnou inventarizaci ekologických, kulturních a historických hodnot krajiny jako podkladu pro její zvláštní ochranu;
- zajistit systematické vyhodnocení efektu použitých veřejných financí s ohledem na protipovodňovou ochranu a ochranu krajiny.

V oblasti univerzitního a odborného vzdělání:

6. Zajistit vyšší úroveň ekologického vzdělání na technicky i humanitně zaměřených vysokých školách, opřenou o poznatky ekologie krajiny a s důrazem na její vodní režim; zavést integrované studium prostorového plánování, managementu a ochrany přírodních a kulturních zdrojů s cílem zvýšit kvalifikaci lidí a úroveň řízení a využívání krajinného prostoru.

V oblasti práce s veřejností:

7. Vytvořit příznivé podmínky pro růst občanského povědomí o přirozené krajině a jejích ekosystémových službách; podporovat lokální občanské iniciativy zaměřené na krajinu a cíleně shromažďovat lokální občanské zkušenosti z práce s krajinou.

Smyslem a cílem všech výše uvedených návrhů je posílit úroveň koncepčního politického a odborného rozhodování v záležitostech krajiny, vytvořit k tomu nezbytné struktury řízení, zmodernizovat a zlepšit úroveň oborového řízení a zajistit efektivní integrované řízení vývoje a využívání krajiny, tak jako ve vyspělých zemích EU. Lze předpokládat, že finanční náklady spojené s navrhovanými opatřeními budou nižší než opakované náhrady a náprava škod způsobených dalšími povodněmi a suchem, případně realizace nákladných projektů jako Vodní koridor Dunaj-Odra-Labe. Řadu navrhovaných opatření bude možné realizovat formou projektů s finanční podporou EU. Dlouhodobý, integrovaný program práce s krajinou, jejím vodním režimem a obnovou její ekologické infrastruktury bude nepochybně i významným zdrojem pracovních příležitostí ve venkovských oblastech.

MUDr. Radim Šrám, Dr.Sc.
předseda KŽP AV ČR